

FONTES VOL. 45

ARCHAEOLOGICI POSNANIENSES
ANNALES MUSEI ARCHAEOLOGICI POSNANIENSIS

MUZEUM ARCHEOLOGICZNE W POZNANIU

M U Z E U M   A R C H E O L O G I C Z N E   W   P O Z N A N I U

FONTES

ARCHAEOLOGICI POSNANIENSES

ANNALES MUSEI ARCHAEOLOGICI POSNANIENSIS

VOL. 45

POZNAŃ
2009

Rada Redakcyjna
MICHAŁ KOBUSIEWICZ, HANNA KÓČKA – KRENZ,
ALEKSANDER KOŚKO, MARZENA SZMYT

Redaktor naczelny
MARZENA SZMYT

Recenzenci
MICHAŁ KOBUSIEWICZ, ALEKSANDER KOŚKO,
HANNA KÓČKA - KRENZ, WŁODZIMIERZ RĄCZKOWSKI

Redaktor tomu
TOMASZ KASPROWICZ

Adres redakcji
ul. Wodna 27, 61-781 Poznań
tel./fax: 0-61 852 82 51
e-mail: muzarp@man.poznan.pl

Teksty angielskie
ZOFIA ZIÓŁKOWSKA
KRZYSZTOF DESKUR, ANDRZEJ PRINKE

ISSN 0071-6963

Muzeum Archeologiczne w Poznaniu

Nakład 500 egz.
Fotonaświetlanie, montaż, druk i oprawa
„OFICYNA DRUKARSKA”
ul. Sokołowska 12a, 01-142 Warszawa

Spis treści

STUDIA

ANNA SWIEDER

Otto Dobrindt - Auf den Spuren eines Denkmalpflegers 5

Otto Dobrindt - śladami opiekuna zabytków 81

JARMILA KACZMAREK, DANUTA PRINKE, MARZENA SZMYT

“Pustynia lubońska” czyli pułapka na archeologów 93

The “Luboń desert” or a trap for archaeologists 103

MATERIAŁY

ANDRZEJ KRZYSZOWSKI, JAN SCHUSTER

Nowe znaleziska z okresu rzymskiego z okolic Poznania 121

New Roman period finds in the vicinity of Poznań 137

LUBOMIRA TYSZLER, TOMASZ WŁODARSKI

Zespól z *terra sigillata* z cmentarzyska w Deszcznie nad Wartą 153

The *terra sigillata* from the cemetery at Deszczno on the Warta river 241

ANDRZEJ KRZYSZOWSKI

Osadnictwo pradziejowe i wczesnośredniowieczne

w Niepruszewie (stan. 49), gmina Buk w powiecie poznańskim 165

Prehistoric and early mediaeval settlement

in Niepruszewo (site 49), gmina Buk, powiat of Poznań 195

ANEKS 1

DANIEL MAKOWIECKI

Zwierzęce szczątki kostne z miejscowości Niepruszewo,

stan. 49, w woj. wielkopolskim 196

ANEKS 2

MAŁGORZATA SZCZEPANIAK

Analiza petrograficzna przedmiotu kamiennego

z Niepruszewa, stan. 49, w woj. wielkopolskim 197

ANEKS 3

TOMASZ GOSLAR

Raport z wykonania datowania C-14 w Poznańskim

Laboratorium Radiowęglowym próbki węgla drzewnego

z Niepruszewa, stan. 49 (z obiektu nr 59), w woj. wielkopolskim 197

MAKSYMILIAN FRĄCKOWIAK

Wczesnośredniowieczny skarb z Zalesia, pow. słupecki, woj. wielkopolskie 227

An early mediaeval silver hoard from Zalesie,

powiat Słupca, Wielkopolskie voyvodship 250

BOGUMIŁA TWARDOSZ

Nowożytny kielichy szklane z Poznania 263

Modern-age glass beakers from Poznań 275

VARIA

KRZYSZTOF DESKUR

Idea *public archaeology* - edukacja archeologiczna i popularyzacja archeologii..... 283

The idea of *public archaeology* - archaeological educationed

popularization of archaeology 292

MICHAŁ BRZOSTOWICZ

Imprezy historyczne - edukacja czy rozrywka?

Kilka refleksji z doświadczeń Festiwalu Kultury Słowiańskiej

i Cysterskiej w Łądzie nad Wartą 293

Historical events - education or entertainment?

Some reflections on the experience of the Slavonic

and Cistercian Culture in Łąd on the Warta river..... 300

ANDRZEJ PRINKE

AREA IV i Krajobrazy Europy: udział Muzeum Archeologicznego w Poznaniu

w realizacji projektów europejskich (1997-2007) 301

AREA IV and European Landscapes: Participation of Poznań Archeological Museum

in European projects (1997-2007)..... 309

WANDA TETZLAFF

Bibliografia pracowników Muzeum Archeologicznego w Poznaniu

za lata 1996 - 2007 (z uzupełnieniami za rok 1995)..... 319

MICHAŁ BRZOSTOWICZ, TOMASZ KASPROWICZ

Sprawozdanie z działalności Muzeum Archeologicznego w Poznaniu

w latach 1996 - 2007 355

AREA IV i Krajobrazy Europy: udział Muzeum Archeologicznego w Poznaniu w realizacji projektów europejskich w latach 2004 - 2008

ANDRZEJ PRINKE¹

AREA IV and European Landscapes: Participation of Poznań Archaeological Museum in Poznań in European Project (2004-2008)

W poprzednim tomie FAP opublikowano bilans kilku pierwszych lat systematycznej działalności naszego Muzeum w szerszym, międzynarodowym wymiarze poprzez uczestnictwo w trzech projektach europejskich²: *ArchTerra* (1999-2000), *AREA III* (2001-2004) i *ARENA* (2001-2004), zrealizowanych w ramach programów *INCO-COPERNICUS* i *CULTURE 2000* (Prinke 2007). Niniejsze opracowanie jest kontynuacją tego bilansu; przedstawiono w nim udział Muzeum w dwóch następnych projektach: *AREA IV* (2005-2008) i Krajobrazy Europy (2004-2007; oba w ramach programu *CULTURE 2000*).

1. Projekt AREA IV. Archiwa Archeologii Europejskiej. Międzynarodowa sieć badawcza, poświęcona analizie i dokumentowaniu europejskiego dziedzictwa archeologicznego - etap IV (2005-2008)

Sieć badawcza *AREA* powstała w 1999 r. w ramach programu *RAPHAEL* (DC X - Komisja Wspólnot Europejskich do Spraw Oświaty i Kultury) jako laboratorium badawcze dziedzictwa europejskiego, poświęcone waloryzacji i badaniom naukowym archiwów historycznych i archeologicznych. W jej pierwszej, pilotażowej fazie uczestniczyło sześć instytucji partnerskich; rolę koordynatora pełnił Instytut Nauk o Człowieku w Paryżu (Maison des sciences de l'homme - MSH). Dwa główne tematy jednorocznej współpracy, to: (1) rola archeologii w dyskursie nt. tożsamości poszczególnych krajów

europejskich, (2) prezentacja kluczowej roli archiwów archeologicznych jako źródeł historycznych.

Nasze Muzeum włączyło się do prac sieci *AREA* w trzeciej fazie jej działalności (2001-2004), współfinansowanej przez Unię Europejską w ramach programu *CULTURE 2000* (Prinke 2007:303-304). Niewątpliwym dowodem sukcesu pierwszych trzech etapów projektu *AREA* jest fakt, że w 2005 r. Dyrekcja Generalna d/s. Edukacji i Kultury Komisji Europejskiej w Brukseli zdecydowała się dofinansować go po raz czwarty, co stanowi prawdziwy ewenement w skali całego, liczącego setki projektów, programu *CULTURE 2000*.

Opisaną poniżej fazę IV tego projektu zrealizowano w okresie od 1 września 2005 do 31 sierpnia 2008 r. (nr rej. projektu: 2005-0841/001-001 CLT CA 22). Uczestniczyło w niej 14 instytucji archeologicznych z 12 krajów: (1) Maison de l'archéologie et de l'éthnologie - René Ginouvès, CNRS, Nanterre (Ośrodek Archeologii i Etnologii - René Ginouvès, CNRS, Nanterre, Francja) - lider projektu; (2) Archeologický ústav, Akademia věd České republiky, Praha (Instytut Archeologii, Czeska Akademia Nauk, Praga); (3) Centro Andaluz de Arqueología Ibérica, Jaén (Andaluzyjskie Centrum Archeologii Iberyjskiej w Jaén, Hiszpania); (4) Department of Archaeology, University of Durham (Wydział Archeologii Uniwersytetu w Durham, Wielka Brytania); (5) Department of Archaeology, University of Göteborg (Wydział Archeologii Uniwersyte-

¹ dr Andrzej Prinke, Muzeum Archeologiczne w Poznaniu, ul. Wodna 27, 61-781 poznań, e-mail: aprinke@man.poznan.pl

² Nt. ogólnej charakterystyki programów i projektów europejskich oraz zasad uczestnictwa w nich - por.: A.Prinke 2007:297-298.

tu w Göteborgu, Szwecja); (6) Institut für Ur- und Frühgeschichte und Archäologie des Mittelalters, Universität Freiburg (Instytut Prahistorii, Wczesnej Historii i Archeologii Średniowiecza Uniwersytetu we Fryburgu, Niemcy); (7) Institut national d'histoire de l'art (INHA), Paris (Narodowy Instytut Historii Sztuki w Paryżu); (8) Institutul de Arheologie *Vasile Parvan*, Bucharest (Instytut Archeologii *Vasile Parvan*, Bukareszt); (9) Latenium – Archaeological Park and Museum, Institut des sciences de l'antiquité, Université de Neuchâtel (*Latenium* – Park Archeologiczny i Muzeum, Instytut Nauk o Starożytności, Uniwersytet w Neuchâtel, Szwajcaria); (10) Museu Monográfico de Conimbriga, Coimbra (Muzeum w Conimbriga koło Coimbra, Portugalia); (11) Muzeum Archeologiczne w Poznaniu; (12) National Archive of Monuments in Athens, Hellenic Ministry of Culture (Narodowe Archiwum Zabytków w Atenach, Greckie Ministerstwo Kultury); (13) Professur für Ur- und Frühgeschichte der Universität Leipzig (Katedra Prahistorii i Wczesnego Średniowiecza, Uniwersytet w Lipsku, Niemcy); (14) Università degli Studi di Roma *La Sapienza* (Uniwersytet *La Sapienza* w Rzymie, Włochy).

Koordinatorami projektu byli - podobnie jak w fazie III - prof. Alain Schnapp z Narodowego Instytutu Historii Sztuki w Paryżu (Institut national d'histoire de l'art - INHA) – jako kurator naukowy i dr Nathan Schlanger z Narodowego Instytutu Ratowniczych Badań Archeologicznych w Paryżu (Institut national de recherches archéologiques préventives - INRAP) – jako administrator projektu.

Główne cele IV fazy projektu *AREA*, analogicznie do jego poprzednich edycji, oparto na założeniu, że „Archeologia europejska stanowi wspólne dziedzictwo kulturowe, naukowe i społeczno-gospodarcze o istotnej wartości jako źródło wiedzy i przedmiot zainteresowania dla mieszkańców Europy” (Schnapp, Schlanger, Lévin 2008). W konsekwencji, jako cele projektu przyjęto: (1) naświetlenie roli archeologii w tworzeniu i umacnianiu tożsamości na szczeblu regionalnym, narodowym i ponadnarodowym, (2) dążenie do podniesienia społecznej świadomości faktu, jak ważne jest to dziedzictwo, przechowywane w archiwach i muzeach całej Europy.

Główną płaszczyzną koordynacji działań i wymiany doświadczeń pomiędzy partnerami projektu były zebrania plenarne, organizowane w odstępach

półrocznych i z reguły łączone z jednodniowymi seminariami naukowymi, często z udziałem referentów spoza stałych uczestników projektu; w sumie odbyło się sześć takich spotkań: (1) Cork (Irlandia), 8 - 9 IX 2005: zebranie w ramach XI dorocznej konferencji EAA (Europejskiego Stowarzyszenia Archeologów), zorganizowane przez Uniwersytet w Cork (partnera poprzedniej edycji projektu *AREA*); (2) Praga, 24 - 25 II 2006: zebranie zorganizowane przez Instytut Archeologii Czeskiej Akademii Nauk na Zamku Praskim, połączone z seminarium naukowym *Stanowiska archeologiczne jako miejsca pamięci* (jeden z czterech tematów badawczych projektu; Märiková-Kubková J., N.Schlanger, S. Lévin 2008); (3) Durham (Wielka Brytania), 14 - 15 VII 2006: zebranie zorganizowane przez Wydział Archeologii Uniwersytetu w Durham (Wielka Brytania) w St. John's College, poświęcone dyskusji nad czterema głównymi tematami badawczymi projektu oraz przygotowaniu międzynarodowej wystawy objazdowej *Rodowody archeologii europejskiej*; towarzyszyło mu również jednodniowe seminarium naukowe *Współpraca i współzawodnictwo w dziejach archeologii*; (4) Rzym, 22 - 24 II 2007: zebranie zorganizowane przez Wydział Nauk Historycznych, Archeologicznych i Antropologicznych Uniwersytetu Rzymskiego *La Sapienza* w Rzymie, połączone z międzynarodowym seminarium *Relitti Riletti / Relikty ponownie zbadane: Transformacja ruin a tożsamość kulturowa* (Barbanera 2009); (5) Fryburg (Niemcy), 27-28 VII 2007: zebranie zorganizowane przez Instytut Prahistorii, Wczesnej Historii i Archeologii Średniowiecza Uniwersytetu we Fryburgu, poświęcone przygotowaniu do międzynarodowej wystawy objazdowej *Rodowody europejskiej archeologii* oraz jednodniowemu seminarium metodologicznemu *Mówiące materiały. Źródła do historii archeologii* (Hakelberg 2009); (6) Coimbra (Portugalia), 23-24 V 2008: końcowe zebranie partnerów projektu, zorganizowane przez Museu Monográfico w Conimbriga koło Coimbrzy (Portugalia); omawiano na nim projekt nowej wersji strony internetowej projektu *AREA* oraz bazy danych o archiwach i archiwaliach europejskich (oba te zadania zostały zrealizowane przez nasze Muzeum), a także podsumowano całość projektu *AREA IV*.

Przez cały okres swej działalności sieć badawcza *AREA* przywiązywała wiele uwagi do próby usta-

lenia roli, jaką badania nad przeszłością odgrywają w tworzeniu tożsamości współczesnych społeczeństw i toczonych przez nie dyskursów, stąd też podejmowane w jej ramach przedsięwzięcia badawcze skupiały się na tematach, które przekraczają granice państwowe czy kulturowe, bądź też dają się ująć w perspektywie ogólnoeuropejskiej. W ramach projektu **AREA IV** skupiono się na czterech tematach badawczych: (1) **Tradycje antykwaryczne**: Temat ten podjęto z uwagi na znaczącą kreatywność i osiągnięcia archeologii „przednaukowej” okresu Renesansu i Oświecenia. Charakterystyczne cechy tego okresu, to powszechne łączenie przez ówczesnych badaczy metod archeologicznych, numizmatycznych i filologicznych oraz szeroka skala ich zainteresowań: od lokalnych do uniwersalnych. Zjawiska i produkty tego etapu rozwoju archeologii (starodruki, tablice, ryciny, podróże badawcze, korespondencję, kolekcje) najefektywniej daje się śledzić w perspektywie ogólnoeuropejskiej, (2) **Archeologia za granicą**: Transeuropejska „mobilność” archeologów (podróże badaczy, rozprzestrzenianie się idei, publikacji, kolekcji itp.), rodziła się bądź z konieczności, bądź też dzięki sprzyjającym okolicznościom. Wywierała ona nieraz trwały i istotny wpływ na środowiska naukowe i kulturalne zarówno kraju docelowego, jak i źródła danego impulsu. Inicjatywy badawcze często przecinały istniejące granice jednostek politycznych, językowych czy kulturowych; (3) **Archeologia w warunkach ustrojów dyktatorskich i totalitarnych**: celem tego tematu było przygotowanie studium porównawczego różnych retoryk i procedur totalitarnego przywłaszczania przeszłości w XX w. (Grecja, Hiszpania, Polska, Portugalia, Rumunia, Włochy). Szereg reżymów dyktatorskich, które wyłoniły się w I. poł. XX w., praktykowały na szeroka skalę instrumentalizację swej najdawniejszej przeszłości poprzez nadużywanie wiedzy archeologicznej do doraźnych celów politycznych; (4) **Pamięć miejsc**: studium porównawcze procesów, w wyniku których wybrane stanowiska archeologiczne zyskały status krajowych lub międzynarodowych miejsc pamięci. Analiza archiwaliów i dokumentacji związanej z wybranymi obiektami pozwoliła na odtworzenie tego typu zjawisk (Máriková-Kubková, Schlanger, Lévin 2008). Rezultaty badań wszystkich czterech tematów wykorzystano podczas opracowywania scenariusza wystawy objazdowej **AREA** pt.

Rodowody europejskiej archeologii (por. niżej).

Istotną częścią działalności **AREA IV** była budowa infrastruktury informatycznej projektu: strony internetowej, kanałów komunikacyjnych dla partnerów projektu itp. Umożliwiła ona nie tylko ich sprawniejszą współpracę w czasie trwania projektu, ale – przede wszystkim - udostępnienie w skali globalnej, bo poprzez Internet, szeregu produktów projektu: baz danych, bibliografii, wystaw wirtualnych itp. Większość z nich jest nadal dostępna na stronie www projektu (<http://www.area-archives.org>), zaprojektowanej i zrealizowanej w naszym Muzeum, a utrzymywanej na serwerze Muzeum. Dotyczy to również głównej bazy danych **AREA** o archiwach i archiwaliach archeologicznych w Europie, która została całkowicie zmodernizowana (por. niżej; www.muzarp.poznan.pl/area4/web).

Ponadto uruchomiono dwie dalsze bazy danych: (1) **ArchaeoBiograms** –dot. postaci z kręgu archeologii europejskiej, począwszy od jej antykwarycznych początków do dziś; (2) baza bibliograficzna, dot. francuskich starodruków antykwarycznych (od początków druku do końca XVIII w.).

Międzynarodowa wystawa objazdowa **Rodowody europejskiej archeologii**, złożona z 13 bogato ilustrowanych paneli (220 x 80 cm), ukazuje zmieniające się spojrzenia na przeszłość i jej różne wykorzystanie, zarówno w Europie, jak i poza nią, od epoki Renesansu do dziś (ryc. 1). Przygotowano ją w sześciu wersjach językowych (angielskiej, czeskiej, francuskiej, hiszpańskiej, niemieckiej i polskiej). Po premierze w Poznaniu (15 II 2008 r.), wystawa gościła dotąd w osiemnastu miastach jedenastu krajów europejskich, zarówno u partnerów projektu **AREA**, jak i w innych instytucjach archeologicznych (m.in. w Bukareszcie, Durham, Hanowerze, Hamburgu, Lipsku, Paryżu, Pradze i Sztokholmie); planowane są dalsze jej ekspozycje w l. 2009-2010 (ryc. 2). Wystawa (we wszystkich wersjach językowych) jest dostępna na stronie internetowej projektu **AREA IV** (www.area-archives.org/texh.html). Wydano również katalog wystawy w dwóch wersjach: (1) francuskiej + hiszpańskiej, (2) polskiej + angielskiej (Kaeser, Lévin, Schlanger (red.) 2008).

Partnerzy projektu **AREA IV** intensywnie upowszechniali informacje nt. podejmowanych przez siebie działań i ich rezultatów, publikując książki, artykuły, ulotki i foldery (w pięciu wersjach języko-

wych), wygłaszając wykłady, referaty itp. Spośród publikacji należy wymienić: (1) materiały międzynarodowej konferencji **AREA III** w Göteborgu pt. **Archives, Ancestors, Practices. Archaeology in the Light of Its History** (czerwiec 2004; Schlanger, Nordbladh 2008); (2) materiały sesji naukowej nt. historii archeologii starożytnej Grecji, zorganizowanej w ramach konferencji Europejskiego Stowarzyszenia Archeologów (European Association of Archaeologists - EAA) w Lionie we wrześniu 2004 r. (Lévin, de Polignac 2006); (3) materiały z seminarium naukowego **AREA IV** w Pradze w lutym 2006 pt. **Stanowiska archeologiczne jako miejsca pamięci** (Māriková-Kubková, Schlanger, Lévin 2008); (4) Katalog archiwaliów do archeologii iberyjskiej (Ruiz, Sanchez, Bellon 2006); (5) specjalne wydanie czasopisma **Nouvelles de l'archéologie**, poświęcone projektowi **AREA** (Schnapp, Schlanger, Lévin, Coye 2007).

Muzeum Archeologiczne w Poznaniu wniosło swój wkład do praktycznie wszystkich aspektów projektu **AREA IV**:

W zakresie działalności badawczej, muzeum współpracowało przy opracowaniu dwóch spośród czterech tematów badawczych projektu: (1) **Archeologia za granicą**: udział w seminarium projektu **AREA** pt. **Współpraca i współzawodnictwo w dziejach archeologii**, Durham (Wielka Brytania), 15 VII 2006: A. Prinke – referat pt. **Africa in Poland: Lech Krzyżaniak's (1940-2004) view**, (2) **Archeologia w warunkach ustrojów dyktatorskich**: opracowanie J. Kaczmarek **Zarys dziejów archeologii w Wielkopolsce w okresie od 1945 do 1980 r.**, oparte na dokumentach archiwalnych (Kaczmarek 2006),

Dorobek Muzeum w zakresie publikacji, to : (1) czwarta część zarysu dziejów archeologii w Wielkopolsce (Kaczmarek 2006), zainicjowanego podczas III fazy projektu **AREA** (poprzednie części: Kaczmarek 2003, Kaczmarek & Prinke 2002, 2003), (2) opis bazy danych **ArcheoBiograms (AB)**, zaprojektowanej i uruchomionej w naszym Muzeum (Prinke 2008), (4) podsumowanie udziału Muzeum w realizacji trzech pierwszych projektów europejskich w l. 1999-2004 (Prinke 2007), (5) artykuł nt. digitalizacji dokumentacji wykopaliskowej (Prinke 2005), (6) referat dot. internetowego systemu udostępniania i wymiany materiałów multimedialnych nt. dziedzictwa archeologicznego (White, Walczak, Cellary, Prinke 2006), (7) artykuł nt. ochrony dziedzictwa

archeologicznego, m.in. przy wykorzystaniu Internetu (Prinke 2009), (8) kontynuacja cyklu publikacji internetowych J. Kaczmarek pt. „Perły z lamusa”, poświęconych szczególnie interesującym dokumentom archiwalnym i ich problematyce (Kaczmarek 2004-2008).

Polscy uczestnicy projektu wzięli udział w szeregu konferencji, związanych z projektem. Były to m.in.: (1) I zebranie plenarne, Cork (Irlandia) – w ramach XI dorocznej konferencji EAA, 8 VIII 2006 (A. i D. Prinke), (2) II zebranie plenarne, Praga, 23-26 II 2006 (A. Prinke, L. Żuk), (3) III zebranie plenarne, Durham (Wielka Brytania) 13-16 VII 2006 (J. Przygodzka i L. Żuk – udział, A. Prinke - referat **Africa in Poland: Lech Krzyżaniak's (1940-2004) view**, przedstawiony w ramach seminarium „Współpraca i współzawodnictwo w dziejach archeologii / Networks, Contacts & Competition in the History of Archaeology”, (4) IV zebranie plenarne, Rzym, 23-24 II 2007 (A. i D. Prinke), (5) V zebranie plenarne, Freiburg (Niemcy), 27-28 VII 2007 (D. Błaszczuk, A. Prinke), (6) VI zebranie plenarne, Coimbra koło Coimbrę (Portugalia), 22-28 V 2008 (A. Prinke i M. Wróbel – prezentacja nowej wersji strony www projektu AREA oraz bazy danych o archiwach i archiwaliach archeologicznych; S. Zdziełowski - udział), (7) konferencja Konserwatorów Zabytków Archeologicznych, Zakopane, 29-31 III 2006, (A. Prinke, W. Rączkowski – referat **Początki archeologii lotniczej**, (8) Końcowa konferencja projektu europejskiego **MICHAEL. Promotion of the European Cultural Heritage in the World**, Warszawa, 19-20 V 2008 (A. Prinke – referat: „E-archeologia w Poznaniu”), (9) międzynarodowa konferencja „History of Archaeology and Archaeological Thought in the 20th Century”, Biskupin, 23-26 V 2007 (A. Prinke – referat: **Archaeological Biograms. The Internet Database and e-Library on History of European Archaeology**, (10) międzynarodowe sympozjum „Listing Archaeological Sites, Protecting the Historical Landscape”, Targoviste (Rumunia), 5-9 III 2008; organizator: Europae Archaeologiae Consilium (A. Prinke – referat: **Seven years after Seville: Recent Progress in Managing the Archaeological Heritage in Poland**), (11) międzynarodowa konferencja „Computer Applications and Quantitative Methods in Archaeology (CAA)” 18-23 IV 2006, Fargo, North Dakota, USA (A. Prinke – referat pt.:

“Semantic P2P Network for Virtual Reality Archaeological Resources” – wraz z M. White, W. Cellarym i K. Walczakiem); (White, Walczak, Cellary, Prinke 2007), (12) seminarium nt. digitalizacji zabytkowych zbiorów archiwalnych i muzealnych, 5-6 IX 2006, Chalin koło Poznania (A. Prinke – referat pt. “Doświadczenia Muzeum Archeologicznego w Poznaniu w realizacji projektów digitalizacyjnych”, M. Przybył – udział).

Dominującym zadaniem projektu czwartej fazy projektu *AREA* była międzynarodowa wystawa objazdowa pt. *Rodowody archeologii europejskiej* (J. Kaczmarek, A. Prinke, S. Zdziebłowski; ryc. 3). Miejszem jej pierwszej ekspozycji był Poznań, gdzie w dniu 15 lutego 2008 wystawę otworzyła przedstawicielka lidera projektu – dr Sonia Lévin (ryc. 4). Wystawie towarzyszył dwujęzyczny, polsko-angielski katalog, wywiad w lokalnej telewizji z poznańskim kuratorem wystawy [www.muzarp.poznan.pl/muzeum/muz_eng/wyst_czas/areaIV/tv.html] oraz dostępna do dziś, wielojęzyczna wersja internetowa wystawy na stronie www Muzeum. [www.muzarp.poznan.pl/muzeum/muz_pol/Wyst_czas/areaIV/index_areaIV.html].

W ramach projektu, nasze Muzeum podjęło się zadania modernizacji strony www projektu *AREA*, która w swym poprzednim kształcie funkcjonowała od początku jego I fazy, czyli od r. 1999. Modernizacja polegała na zaprojektowaniu i uruchomieniu strony o całkowicie nowym wystroju graficznym i strukturze logicznej, co znacznie poprawiło jej funkcjonalność (A. Prinke, W. Czerpińska; ryc. 5) www.muzarp.poznan.pl/area/index.html.

Dzięki rozbudowanemu zapleczu informatycznemu i wieloletnim doświadczeniom Muzeum w zakresie tworzenia baz danych dla potrzeb archeologii mogliśmy również podjąć się modernizacji głównej bazy danych projektu *AREA*, dot. europejskich archiwów archeologicznych i przechowywanych w nich archiwaliów. Zadanie to polegało na zastąpieniu dotychczasowej głównej bazy danych projektu (utworzonej w systemie MS Access) całkowicie nowym oprogramowaniem (opartym na systemie PHP + MySQL; A. Prinke, M. Wróbel) www.muzarp.poznan.pl/area4/web/.

ArcheoBiogramy (AB): Zamysł tego produktu zrodził się z dwóch źródeł: (a) w Muzeum Archeologicznym w Poznaniu, gdzie już w 2001 r. za-

inicjowaliśmy stronę internetową pt. *Żywoty Archeologiczne Poznańskie* (www.muzarp.poznan.pl/muzeum/muz_pol/poczet/index_pocz.html). Prezentujemy tam biogramy szeregu archeologów oraz innych osób, działających na polu archeologii w środowisku poznańskim, począwszy od jej zarania, jeszcze na etapie amatorskim, aż do czasów współczesnych; (b) w Instytucie Archeologii Uniwersytetu w Göteborgu (Szwecja), gdzie grono tamtejszych badaczy (m.in. dr Åsa Gillberg i dr Ola W. Jensen) sformułowało potrzebę utworzenia wyspecjalizowanej biograficznej bazy danych, poświęconej archeologom skandynawskim.

Obie powyższe idee spotkały się w trakcie inauguracyjnego posiedzenia partnerów projektu *AREA IV*, zorganizowanego podczas dorocznej konferencji Europejskiego Stowarzyszenia Archeologów (*EAA*) w Cork (Irlandia) we wrześniu 2005 r. Ponieważ Muzeum Archeologiczne w Poznaniu posiadało już uprzednio szereg praktycznych doświadczeń w zakresie projektowania i realizacji oprogramowania komputerowego dla archeologów (m.in.: baza danych o stanowiskach archeologicznych - *AZP_Max* [Prinke 1996a, 1996b, 1997a] oraz o muzealiach archeologicznych – *MuzArP* [Prinke 1997c, 1997d], system informacji geograficznej dla archeologów – *mAZePa* [Prinke 1997b, 1999a, 1999b, 2002, 2003]). *ArcheoBiogramy* zrealizowano w naszym Muzeum w l. 2006-2008 w ramach projektu *AREA IV*. Produkt ten należy do kategorii praktycznych narzędzi informatycznych do wspierania badań archeologicznych. Jest on adresowany do osób zainteresowanych życiem i dorobkiem dawnych i współczesnych archeologów europejskich oraz ich współpracowników (np. specjalistów z innych dyscyplin naukowych, techników archeologicznych i wyróżniających się archeologów-amatorów). *ArcheoBiogramy*, dostępne w dwóch wersjach językowych: polskiej i angielskiej, składają się z dwóch modułów: bazy danych (www.muzarp.poznan.pl/archeo); ryc. 6) oraz biblioteki cyfrowej (www.muzarp.poznan.pl/muzeum/muz_pol/AREA_IV/index.html; ryc. 7). Oba zawierają w przybliżeniu tę samą pulę danych, natomiast różnią się sposobami dostępu do nich oraz możliwościami prezentacji wyników wyszukiwania, w zależności od aktualnych potrzeb użytkownika. Podsumowując: baza dostarcza dane w formie zstandardyzowanej i ustrukturyzowanej, podczas

gdy biblioteka cyfrowa umożliwi szybki dostęp do pełnego tekstu publikacji źródłowych na temat danej osoby. System *AB* zawiera obecnie zawiera ona ponad 500 biogramów, w tym głównie badaczy polskich. Po uruchomieniu w najbliższym czasie możliwości wprowadzania nowych danych przez Internet (po każdorazowym uzgodnieniu tej czynności z administratorem bazy), *ArchaeoBiograms* mają szansę zyskać charakter w pełni międzynarodowy.

2. Projekt Krajobrazy Europy. Przeszłość, teraźniejszość i przyszłość (2004-2007)

Projekt realizowano w okresie od 1 września 2004 do 31 sierpnia 2007 r. (nr rej.: 2004-1495/001-001 CLT CA 22). Uczestniczyło w niej 18 instytucji archeologicznych z 12 krajów, z czego 7 posiadało status organizatorów, a 11 pozostałych – jego partnerów: (1) English Heritage (Wielka Brytania; instytucja rządowa, zarządzająca dziedzictwem kulturowym na terenie Anglii.) – *sponsor projektu*; *współorganizatorzy projektu*: (2) Uniwersytet w Gandawie (Ghent, Belgia); (3) Krajowy Urząd ds. Kultury i Ochrony Zabytków, Meklemburgia – Pomorze Przednie (Niemcy); (4) Służba Dziedzictwa Kulturowego, Baden-Württemberg; (Niemcy); (5) Muzeum Okręgu Baranya w Pécsu (Węgry); (6) Uniwersytet w Foggii (Włochy); (7) Uniwersytet w Sienie (Włochy); *partnerzy projektu*: (8) Uniwersytet Zachodnich Czech w Pilźnie (Czechy); (9) Krajowy Urząd Dziedzictwa Kulturowego Estonii; (10) Uniwersytet Technologiczny w Helsinkach; (11) Instytut Planowania Krajobrazu, Uniwersytet we Fryburgu; (12) Agencja Eurośródziemnomorskiego Dziedzictwa Kulturowego i Uniwersytet w Salento, Lecce (Włochy); (13) Department Ochrony Litewskiego Dziedzictwa Kulturowego; (14) Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu; (15) Muzeum Archeologiczne w Poznaniu; (16) Instytut Archeologii i Etnologii PAN; (17) Instytut Pamięci Kulturowej w Bukareszcie; (18) Instytut Archeologii Słowackiej Akademii Nauk.

Ponieważ udział Muzeum w niniejszym projekcie był dużo bardziej ograniczony, niż w omówionym powyżej, omówimy go bardziej skrótowo. Projekt posiadał strukturę modułową, na którą złożyły się 9 działań: (1) promocja kursów szkoleniowych, warsztatów i seminariów; (2) lotnicze i powierzchniowe rekonesanse zagrożonych stanowisk i kra-

jobrazów; (3) interpretacja zdjęć lotniczych i mapowanie wybranych krajobrazów kulturowych; (4) innowacyjne rekonesanse archeologiczne z użyciem zdjęć lotniczych i satelitarnych oraz skanowania laserowego; (5) poszukiwanie niewykorzystanych dotąd zdjęć lotniczych z okresu II wojny światowej, ich analiza i udostępnienie w Internecie; (6) współpraca poprzez Internet i transeuropejska wymiana wiedzy i umiejętności; (7) utworzenie Europejskiego Centrum Fotografii Lotniczej dla Archeologii; (8) upowszechnienie problematyki projektu poprzez strony internetowe, TV, radio, filmy i wystawy; (9) działania finansowane centralnie: wymiana studentów, konferencje itp.

Polscy partnerzy projektu (UAM, IAIe PAN i MAP) wyznaczyli sobie cztery zasadnicze cele: (1) zgromadzenie, ocena i udostępnienie w Internecie ortofotomap terenu Wielkopolski, sporządzonych w okresie II wojny światowej przez służby specjalistyczne Luftwaffe (ryc. 8); dotąd zgromadzono ponad 1300 arkuszy map tego typu, przechowywanych w archiwach w Poznaniu, Słupsku, Warszawie i w Keele, Wielka Brytania (W. Rączkowski) oraz w Bibliotece Kongresu w Waszyngtonie, D.C., USA (A. Prinke), (2) zaprojektowanie i uruchomienie bazy danych o zdjęciach lotniczych dla potrzeb archeologii (*Aph_Max*; ryc. 9, 10) w celu zsynchronizowania ich z danymi o stanowiskach archeologicznych, zgromadzonymi w trakcie badań powierzchniowych w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP); w pierwszym etapie do bazy *AZP_Max* wprowadzono ponad 3.000 zdjęć, będących plonem Międzynarodowego Kursu Archeologii Lotniczej w Lesznie w r. 2000; (3) archeologiczne rekonesanse lotnicze i mapowanie ich wyników; objęły one teren dorzecza Wisły, Bugu i Narwi (D. Krasnodębski, IAIe – ok. 3.500 zdjęć), oraz Wielkopolskę, Kujawy, Ziemię Lubuską, Dolny Śląsk i Pomorze Zachodnie (W. Rączkowski, IP UAM – ok. 5.000 zdjęć); szczególnie spektakularnym rezultatem rekonesansu lotniczego w Wielkopolsce było odkrycie Starych Szamotuł – poszukiwanego od dawna zanikłego miasta z XIII w. (ryc. 11), (4) udział w transeuropejskich kontaktach, spotkaniach i dyskusjach oraz upowszechniania problematyki i rezultatów projektu poprzez Internet; polscy partnerzy projektu wzięli udział w spotkaniach roboczych w Czechach, Danii, Estonii, Finlandii, Litwie, Niemczech, Wielkiej Bry-

tanii i we Włoszech. Polski dorobek zaprezentowano na wspólnej wystawie w Muzeum Narodowym w Pradze (październik 2007). Na UAM zorganizowano dwie edycje warsztatów poświęconych archeologii lotniczej: pierwszą - dla studentów polskich oraz drugą - o charakterze międzynarodowym, dla studentów z Armenii, Czarnogóry, Estonii, Finlandii, Holandii, Polski i Rumunii). Nasze Muzeum zaprojektowało i uruchomiło centralną stronę internetową projektu (www.e-landscapes.com; ryc. 12), nadal utrzymywaną po jego zakończeniu.

Istotnym dorobkiem partnerów polskich jest również obszerna publikacja książkowa, poświęcona archeologii lotniczej, pt. „Biskupin.... i co dalej? Zdjęcia lotnicze w polskiej archeologii”, zawierająca 43 artykuły, w tym 9 zagranicznych, nadesłanych z Austrii, Czech, Danii, Litwy, Łotwy, Niemiec, Słowacji i Wielkiej Brytanii (Nowakowski J., A. Prinke & W. Rączkowski).

Podsumowanie: korzyści z udziału w projektach europejskich

Podobnie jak w przypadku trzech poprzednich projektów, w jakich nasze Muzeum uczestniczyło w l. 1999-2004, bilans korzyści jest jednoznacznie dodatni. W przeciwieństwie jednak do lat poprzednich, najcenniejszą korzyścią w opisanym powyżej okresie wydaje się być nie tyle szansa na odpowiednie wyposażenie naszej instytucji w nowoczesny sprzęt i oprogramowanie informatyczne, lecz raczej możliwość nawiązania cennych kontaktów zawodowych, które często przekładają się następnie na realną współpracę i wzajemną wymianę³. Niemniej cennym walorem była możliwość promocji - zarówno na skalę krajową, jak i międzynarodową - problemy obu projektów, czyli, odpowiednio, historii archeologii, odtwarzanej z jej zasobów archiwalnych oraz metody prospekcji lotniczej i analizy jej rezultatów (zdjęć, fotomap itp.). Stałym walorem projektów europejskich są szanse, jakie dają one najmłodszym ich uczestnikom: udziału w międzynarodowych spotkaniach i konferencjach, debiutu w formie referatu czy publikacji, zaproszenia do udziału w kolejnych przedsięwzięciach badawczych itp.

³ Podczas realizacji wymienionych projektów europejskich z Muzeum współpracowali m.in.: archeolodzy - prof. dr hab. Włodzimierz Rączkowski (IP UAM w Poznaniu), mgr Joanna Koralewska i mgr Szymon Zdziebłowski, historyk - mgr Anna Wikarjak-Zawadzka, doktoranci IP UAM w Poznaniu: mgr Dariusz Błaszczuk, mgr Katarzyna Bronk (ob. - mgr Katarzyna Bronk-Zaborowska, doktorantka UCL w Londynie), mgr Joanna Przygodzka i mgr Lidia Żuk, informatyk - Marcin Wróbel oraz studenci archeologii UAM w Poznaniu: Łukasz Dyczkowski, Dagmara Kapitaniuk i Magdalena Kierszys.

Bibliografia

- BABEŞ, M.(RED.)
2007. *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie*, t. 58/3-4 (sekcja poświęcona projektowi AREA).
- BARBANERA, M.(RED.)
2009. *Relitti Riletti / Reread Wreckage: Transformation of Ruins and Cultural Identity*. Roma (w przygotowaniu).
- HAKELBERG, D. (RED.)
2009. *Speaking Materials. Sources for the History of Archaeology. Proceedings of the AREA Freiburg conference, 27-28 July 2007*. Freiburg (w przygotowaniu).
- KACZMAREK, J.
2003. *Megalomania i ekspansjonizm. Ze stosunków polsko-niemieckich w dziedzinie archeologii w Wielkopolsce* (referat przedstawiony na sesji Archeologia, ekspansja, opór, zorganizowanej w ramach projektu europejskiego AREA_III / program CULTURE 2000 w Poznaniu, 12 VII 2003 r.).
www.muzarp.poznan.pl/archweb/archweb_pol/Publikacje/mega/index_meg.html
wersja angielska: *Megalomania and expansionism. On Polish-German relations within archeology in the Wielkopolska (or: Greater Polish) Region* (paper presented at the session Archaeology, expansion, resistance, organized within the AREA_III Project / CULTURE 2000 Programme in Poznan, Poland, July 12th, 2003).
www.muzarp.poznan.pl/archweb/archweb_eng/Publications/mega/index_meg.html
- 2004-2008. *Perły z lamusa. Archeologia w dokumentach Archiwum Naukowego Muzeum Archeologicznego w Poznaniu*,
www.muzarp.poznan.pl/muzeum/muz_pol/perly/index_per.html
2006. *Archeologia wielkopolska w czasach rządów totalitarnych (1945-1980)*.
www.muzarp.poznan.pl/archweb/archweb_pol/Publikacje/arch_wlkp/index_arch.html
wersja angielska: *Archaeology in Wielkopolska (Greater Poland) under the Totalitarian regime (1945-1980)*.
www.muzarp.poznan.pl/archweb/archweb_eng/Publications/arch_wlkp/index_arch.html
- KACZMAREK, J. & A. PRINKE,
2002. *Archeologia niewłaściwie wykorzystana: Dialog polsko-niemiecki w Wielkopolsce w okresie narastających nacjonalizmów (1920-1956)* - opracowanie przygotowane w ramach projektu europejskiego AREA_III / program CULTURE 2000. www.muzarp.poznan.pl/archweb/archweb_pol/Publikacje/nadarch/index_nad.html
wersja angielska: *Archaeology misused: Polish-German dialogue in Greater Poland in the period of developing nationalisms (1920-1956)* - paper prepared within the AREA_III project / CULTURE 2000 programme).

- www.muzarp.poznan.pl/archweb/archweb_eng/Publications/nadarch/index_nad.html
2003. *Dwie archeologie w jednym kraju. Oficjalna działalność władz pruskich a inicjatywy społeczeństwa polskiego w Wielkopolsce w XIX i na początku XX w.* (opracowanie przygotowane w ramach projektu europejskiego AREA_III / program Culture_2000). www.muzarp.poznan.pl/archweb/archweb_pol/Publikacje/dwarch/index_dwa.html
wersja angielska: *Two Archaeologies in one Country: Official Prussian versus amateur Polish activities in Greater Poland (ie. Mid-Western Poland) in XIXth-early XXth cent.* (paper prepared within the AREA_III project / CULTURE 2000 Programme). www.muzarp.poznan.pl/archweb/archweb_eng/Publications/dwarch/index_dwa.html
- KAESER M.-A., S. LÉVIN & N.SCHLANGER (RED.),
2008. *Początki archeologii europejskiej. The Making of European Archaeology.* Paris.
- LÉVIN S. & F. DE POLIGNAC (RED.)
2006. *European Review of History / Revue Européenne d'Histoire*, t. 13, nr 4. Abingdon.
- MAŘÍKOVÁ-KUBKOVÁ J., N.SCHLANGER & S. LÉVIN (RED.)
2008. Sites of Memory. Between Scientific Research and Collective Representations. *Proceedings of the AREA seminar at Prague Castle, February 2006*, „Castrum Pragense”, t. 6. Prague.
- NOWAKOWSKI, J., PRINKE, A. & W. RĄCZKOWSKI (RED.),
2005. *Biskupin... I co dalej? Zdjęcia lotnicze w polskiej archeologii.* Poznań. www.muzarp.poznan.pl/muzeum/muz_pol/binbisk.html
- PRINKE, A.
1996a. *AZP_Fox, rel. 1.8. A Computer Database Management System on Archaeological Sites. User's Guide*, „Poznańskie Zeszyty Archeologiczno-Konserwatorskie - Poznań Archaeological Records”, z. 4. Poznań.
1996b. *AZP_Fox, wersja 1.8. Program do obsługi komputerowej bazy danych o stanowiskach archeologicznych. Podręcznik użytkownika*, „Poznańskie Zeszyty Archeologiczno-Konserwatorskie”, t. 3. Poznań. www.muzarp.poznan.pl/muzeum/muz_pol/AZPFox18p.htm
1997a. *AZP_Fox. Program do obsługi komputerowej bazy danych o stanowiskach archeologicznych. Wprowadzanie danych*, „Poznańskie Zeszyty Archeologiczno-Konserwatorskie”, t. 7. Poznań.
1997b. *Mapy numeryczne - nowe narzędzie do ochrony i zarządzania dziedzictwem archeologicznym; w Andrzej Prinke (red.), Aktualne zagrożenia dziedzictwa archeologicznego. Materiały z konferencji ogólnopolskiej, Poznań, 17 kwietnia 1997 r.*, „Poznańskie Zeszyty Archeologiczno-Konserwatorskie...”, t. 6: 67-69. Poznań. www.muzarp.poznan.pl/muzeum/download/A_Prinke.pdf
1997c. *MuzArP, wersja 1.5. Komputerowy system zintegrowanej informacji archeologicznej (stanowiska - badania - zabytki). Podręcznik użytkownika*, Poznańskie Zeszyty Archeologiczno-Konserwatorskie, t. 8. Poznań.
1997d. *MuzArP, rel. 1.5. A Computer System of Integrated Archaeological Information (Sites - Research - Finds). User's Guide*, „Poznańskie Zeszyty Archeologiczno-Konserwatorskie...”, t. 9. Poznań.
1999a. *Dodać mapę: następny krok w kierunku pełnej komputeryzacji ewidencji stanowisk archeologicznych*, w M. Dworaczyk (red.), *Konserwatorskie badania archeologiczne w Polsce i w Niemczech - stan prawny, problematyka, osiągnięcia*, Barzkowice k/Szczecina, 10-12 czerwca 1999 r. *Materiały*; „Acta Archaeologica Pomoranica”, t. 2: 91-94. Szczecin. www.muzarp.poznan.pl/archweb/archweb_eng/Prinke_paper.htm
1999b. *Karte hinzufügen: Der nächste Schritt zur vollständigen EDV-Erfassung archäologischer Fundstellen*, w M. Dworaczyk (red.), *Konserwatorskie badania archeologiczne w Polsce i w Niemczech - stan prawny, problematyka, osiągnięcia [Archäologisch-konservatorische Untersuchungen in Polen und Deutschland - Rechtszustand, Probleme und Errungenschaften]*, Barzkowice k/Szczecina, 10-12 czerwca 1999 r. *Materiały*, „Acta Archaeologica Pomoranica”, t. 2: 95-100. Szczecin. www.muzarp.poznan.pl/muzeum/download/A_Prinke_Dodac_mape_DE.pdf
2002. *Introducing Information Technology to Archaeological Resource Management: Towards a GIS-Based SMR of Mid-western Poland*, w L. Garcia Sanjuan, D.W.Wheatley (red.), *Mapping the Future of the Past. Managing the Spatial Dimension of the European Archaeological Resource*: 85-96. Sevilla.
2003a. *Passing the Mental Threshold: Preserving Digital Data in Poland* - referat na konferencji CAA. *Computer Applications in Archaeology*, Wiedeń, 6-13.IV.2003.
2003b. *Szansa na komputerową mapę archeologiczną Wielkopolski - koncepcja i stan zaawansowania*, *Wielkopolski Biuletyn Konserwatorski*, 1: 158-168. www.muzarp.poznan.pl/archweb/archweb_pol/Publikacje/publ01/index.htm
2005. *Digitalising historic excavation archives*, *Internet Archaeology. Electronic Journal* 18. http://intarch.ac.uk/journal/issue18/prinke_toc.html
2007. *ArchTerra, ARENA i inne. Udział Muzeum Archeologicznego w Poznaniu w realizacji projektów europejskich (1997-2007)* [Summary: ArchTerra, ARENA and others... Participation of Poznań Archaeological Museum in European Project (1997-2007)], *Fontes Archaeologici Posnanienses* 43:297-315. www.muzarp.poznan.pl/muzeum/download/Fontes_43_APrinke.pdf
2008. *ArcheoBiogramy (AB): Internetowa baza danych i biblioteka cyfrowa, poświęcona archeologii europejskiej i jej twórcom* (Summary: *ArcheoBiograms (AB). The Internet Database and e-Library on History of European Archaeology*), w J. Bednarczyk, J. Czebreszuk, P. Makarowicz, M. Szmyt (red.) *Na pograniczu światów. Studia z pradziejów międzymorza bałtycko-pontyjskiego ofiarowane Profesorowi Aleksandrowi Koško w 60. rocznicę urodzin [In the Borderland of the Worlds. Studies on Prehistory of the Baltic-Pontic Isthmus Offered to Prof. Aleksander Koško on his 60th Anniversary]*: 401-411. Poznań: 401-411. www.muzarp.poznan.pl/muzeum/download/Prinke%20A_ArcheoBiogramy_2008_02_06_all.pdf
2009. *Seven years after Seville: Recent progress in managing the archaeological heritage* w P. Schut (red.), *Proceedings of the international conference Listing Archaeological Sites, Protecting the Historical Landscape, Targoviste (Romania). EAC Occasional Papers*: 65-69. Amersfoort. The Netherlands (in print).
- RUIZ, A., SANCHEZ, A. & R. BULLON (RED.)

2006. *Los archivos de la arqueología ibérica: una arqueología para dos Españas. Serie Textos 1.* Servicio de Publicaciones de la Universidad de Jaén y centro Andaluz de Arqueología Ibérica, Jaén.
- SCHLANGER N. & J. NORDBLADH (RED.),
2008. *Archives, Ancestors, Practices. Archaeology in the Light of Its History.* New York – Oxford.
- SCHNAPP, A., SCHLANGER, N. & S. LÉVIN,
2008. *AREA—Archives of European Archaeology. An international network for research and documentation on the making of the European Archaeological Heritage (AREA phase IV) September 2005 – August 2008. Contract n° 2005-0841/ 001-001 CLT CA 22. Final scientific report.* Paris (dokument elektroniczny).
- SCHNAPP A, SCHLANGER, LÉVIN, N. & N. COYE (RED.),
2007. *Nouvelles de l'archéologie, nr 110.* Paris (wydanie specjalne, poświęcone projektowi AREA).
- WHITE M., WALCAK, K., CELLARY, W. & A. PRINKE
2007. PACHO - A Semantic P2P Network for Virtual-Reality-Based Heritage Objects and Resources, w J. T. Clark, E.M. Hagemester [red.], *Digital Discovery. Exploring New Frontiers in Human Heritage, CAA. Computer Applications and Quantitative Methods in Archaeology. Proceedings of the 34th Conference, Fargo, United States, April 18-21, 2006*: 341-350. Budapest. www.muzarp.poznan.pl/muzeum/download/CAA2006.pdf

AREA IV and European Landscapes: Participation of Poznań Archaeological Museum in Poznań in European Project (2004-2008) Summary

Between 2004 and 2008, Poznan Archaeological Museum participated in two international projects, sponsored by the European Communities within the frames of CULTURE 2000 programmes. This paper summarizes their tasks and results.

1/ AREA-ARchives of European Archaeology, phase IV (2004-2008) is a research network dedicated to the history of archaeology, with particular emphasis on the archives of the discipline, their promotion and preservation. Its fourth phase has the following main objectives: (1) to encourage research on the history of archaeology, (2) to study, catalogue and help preserve the main archives bearing on the memory, achievements and heritage of the discipline, (3) to investigate the interrelations between the development of archaeology and the formation of cultural and political identities. Several axes were launched as part of Action B- Research. These include: the study of 'Antiquarian traditions' in the centuries prior to the establishment of scientific archaeology; the study of 'Archaeology abroad' as a body of knowledge, practices and practitioners that circulate across the continent and beyond; a focus on 'Archaeology under dictatorship', dealing with the instrumentalisation of archaeology in extreme historical circumstances; and the assessment of the 'Memory of sites' as foci of identity and national importance. By organising research projects, regular meetings, workshops, publications and its internet site, AREA seeks to enhance understanding of this multifarious field, to address its theoretical and methodological premises, and to highlight its broader contribution to both historical analysis and contemporary practice. For details – see: www.archives.org.

2/ European Landscapes: past, present and future (2004-2008). The project involved 7 co-organisers from 5 countries, along with 11 co-partners in 7 other countries. Its focus was set on aerial archaeology, heritage conservation and public awareness, with particular emphasis on the broader landscape and on the spread of 'aerial' and other remote-sensing techniques. For details – see: www.e-landscapes.com.

OSOBLIWE PRZEDMIOTY: KOLEKCJONOWANIE I KOLEKCJE

U progu nowożytnej Europy kolekcjonerstwo było zjawiskiem powszechnym. W królewskich gabinetach osobliwości umieszczano rozmaite przedmioty, dobrane tak, aby przedstawiały cały świat w miniaturze: mikrokosmos tworów natury, wytworów ręki ludzkiej i zdumiewających dzieł sztuki. Pierwsze naukowe kolekcje osadzone w tej tradycji tworzone raczej dla przyjemności niż do celów badawczych.

Muzeum Wormianum

Kopenhaska kolekcja duńskiego lekarza Ole Worma (1588-1654) znana była w całej Europie. Zawierała zabytki archeologiczne z całego rejonu Morza Śródziemnego, jak i z Europy północnej. Worm wykorzystywał swe zabytki nie tylko do badań naukowych, ale i do wykładów.

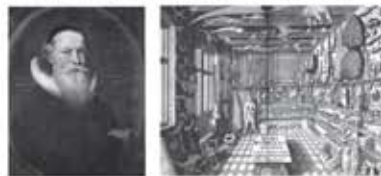

Fig. 8. Ole Worm przed jednym z przykładów kabinetów archeologicznych w Sztokholmie. To on dostrzegł w swej funkcji i roli zbioru parę-kilku wymagalnych, zgrupowanych zabytków archeologicznych i naturalnych. W Muzeum Wormianum, podobnie jak we współczesnych kolekcjach artefaktów, zostały archeologiczne połączone z elementami przyrodniczymi.

Wydany przez niego ilustrowany katalog (1655), złożony jest z czterech ksiąg: trzy z nich poświęcił eksponatom przyrodniczym, a czwartą – zabytkom etnograficznym i archeologicznym. W ten sposób Worm przedstawił sposób uporządkowania swej kolekcji, a zarazem – system klasyfikacyjny świata przyrody i kultury.

O urnach i piramidach

Kolekcja lokalnych starożytności, utworzona przez śląskiego pastora Leonharda Davida Hermanna (1670-1736), jest typowa dla epoki baroku. W swej książce „Maslographia” – historyczno-przyrodniczym opisie jego rodzinnej wsi Massel, Hermann opisał pogańskie popielnice ze swego zbioru.

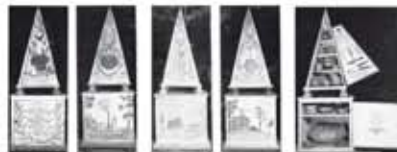
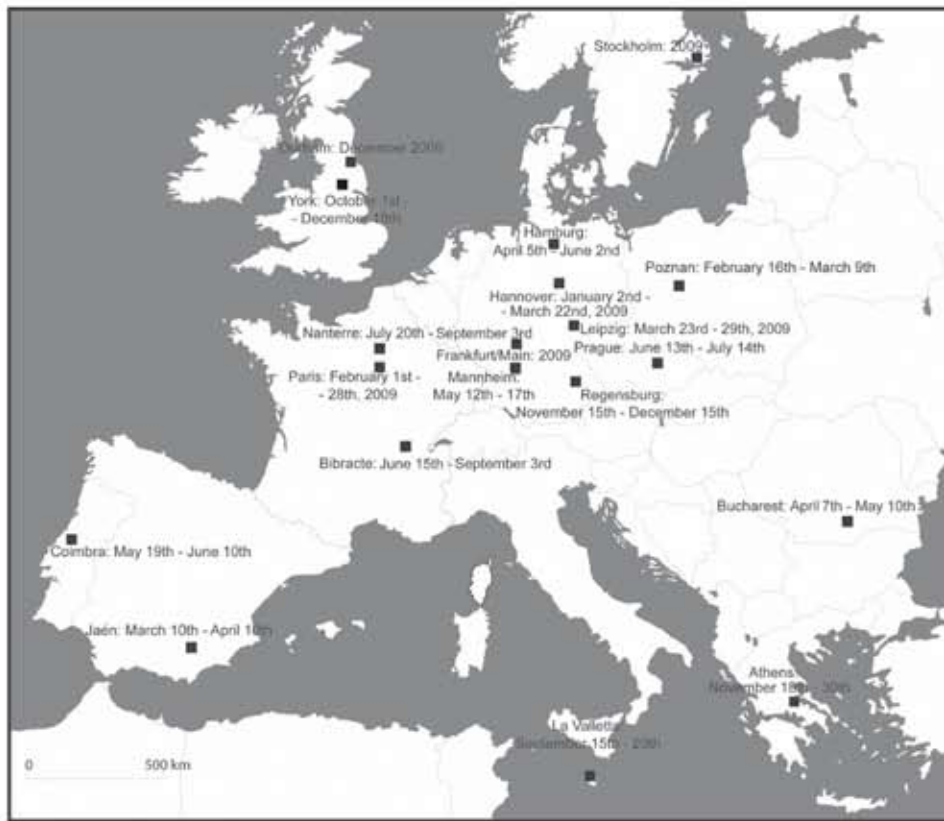

Fig. 9. Jedna z piramidalnych gablot do umieszczenia urnami pochowanych, wykonana przez pastora Leonharda Hermanna w 1704 r.

Urny ustawione były w drewnianej gablocie w formie piramidy, ozdobionej alegoriami i cytatami biblijnymi. Piramidę wieńczył miniaturowy, uskrzydłony glob z klepsydrą. Pradziejowe urny miały nie tylko wskrzeszać tajemniczego ducha pogaństwa, ale dodatkowo przywołać na myśl barokową dewizę „memento mori” – wszechobecną pamięć śmierci. Tym samym, owa piramidalna gablota osobliwości łączy w swym symbolicznym programie antykwareczną ciekawość i barokową pobożność.

Ryc. 2. Projekt AREA IV. Trasa międzynarodowej wystawy objazdowej Rodowody europejskiej archeologii.

Ryc. 3. Projekt AREA IV. Fragment międzynarodowej wystawy objazdowej
Rodowody europejskiej archeologii.
Ekspozycja w Muzeum Archeologicznym w Poznaniu (Pałac Górków).

Ryc. 4. Projekt AREA IV. Międzynarodowa wystawa objazdowa Rodowody europejskiej archeologii. Otwarcie w Muzeum Archeologicznym w Poznaniu.

Ryc. 5. Projekt AREA IV. Nowa strona www projektu, przygotowana przez Muzeum – strona główna.

Ryc. 6. Projekt AREA IV. ArcheoBiograms – baza danych (strona główna).

Ryc. 7. Projekt AREA IV. ArcheoBiograms – biblioteka cyfrowa (strona główna).

Ryc. 11. *Projekt Krajobrazy Europy*. Stare Szamotuly – zanikłe miasto XIII-wieczne, odkryte podczas rekonesansu lotniczego (fot. i interpretacja – W. Rączkowski).

The screenshot shows the main page of the 'Culture 2000' project website. At the top left is the 'Culture 2000' logo with the tagline 'Education and Culture'. Below it, the project title 'European Landscapes: past, present and future' is displayed. A navigation menu on the left lists: 'Aims & Objectives', 'Project News', 'Learning Zone', 'Aerial Archaeology', 'Bibliography', 'Contact', 'Links', and 'Events Calendar'. A search bar is located below the menu. At the top right, there is a 'select a country' dropdown menu showing various European national flags. The central content area is titled 'European Landscapes: Past, Present and Future' and contains a 3x3 grid of images: top-left shows ancient pottery; top-middle shows a map; top-right shows a technical drawing; middle-left shows a landscape with people; middle-middle shows a colorful abstract pattern; middle-right shows people in a field; bottom-left shows a coastal landscape; bottom-middle shows a person in a red jacket; bottom-right shows a green field. Below the grid, the text reads 'FINAL REPORT' and 'FINAL REPORT: SUMMARY'. At the bottom of the page, a footer contains the text: 'A Culture 2000 project to increase awareness of Europe's common cultural heritage' and a navigation bar with links: 'Aims & Objectives | News | Aerial Archaeology | Learning Zone | Bibliography | Contact | Links | Events Calendar'.

Ryc. 12. Projekt Krajobrazy Europy. strona www projektu, przygotowana przez Muzeum – strona główna.